АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

на пошану професора Шинкарюка А.І.

МАТЕРІАЛИ X МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

29 жовтня 2024 року

УДК 159.9.07
ББК 88.3я431
А 43

Рецензенти:
О.Є. Фальова – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри практичної психології, Українська інженерно-педагогічна академія, м. Харків, Україна
У. Груца-Мьонсік – професор надзвичайний, доктор габілітований суспільних наук, Жешівський університет, м. Жешів, Республіка Польща

Міжнародна редакційна колегія:

С.Д. Максименко, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор, директор Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Україна (головний науковий редактор); ***Л.А. Онуфрієва***, доктор психологічних наук, професор, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна (головний редактор); ***Dr Beata Anna Piechota,*** Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Krośnie, Polska (заступник головного редактора); ***Станіслав Клімовський***, кандидат юридичних наук, віце-президент Асоціації з підтримки науки та інновацій, Франція (заступник головного наукового редактора); ***Віктор Массот Моріс***, Phd, виконавчий директор Асоціації з підтримки науки та інновацій, Франція; ***Марек Палюх***, професор Жешівського університету, доктор габілітований, керівник Закладу соціальної профілактики і ресоціалізації, м. Жешів, Республіка Польща (заступник головного редактора); ***Радослав Маліковський***, доктор соціологічних наук, Жешівський університет, Республіка Польща (заступник головного наукового редактора); ***Н.І. Тавровецька,*** кандидат психологічних наук, доцент, Херсонський державний університет, Україна; ***Н.М. Гончарук***, доктор психологічних наук, доцент, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна; ***І.Л. Рудзевич***, кандидат психологічних наук, доцент, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна; ***О.В. Гудима***, кандидат психологічних наук, доцент, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна; ***О.М. Чайковська***, кандидат психологічних наук, доцент, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна; ***Р.Т. Сімко***, кандидат психологічних наук, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна; ***Д.І. Куриця,*** кандидат психологічних наук, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна (відповідальний секретар).

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(протокол № 9 від 31.10.2024 р.)

А 43 ***Актуальні проблеми експериментальної психології: досвід та перспективи*** (на пошану професора Шинкарюка А.І.): Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції, 29 жовтня 2024 р. / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В. 212 с. Англ., укр., пол.

У матеріалах X Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми експериментальної психології: досвід та перспективи» окреслено проблеми експериментальної психології, висвітлено теоретико-методологічні та практичні підходи щодо розвитку особистості; представлено результати емпіричних досліджень у галузі психології і педагогіки.

Матеріали учасників конференції адресуються фахівцям та усім, хто цікавиться сучасним станом розвитку психологічної науки.

УДК 159.9.07
ББК 88.3я431

© Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024

ЗМІСТ

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ

Максименко С.Д., Максименко К.С.
Традиційний підхід до проблеми структури особистості 7
Barłóg Krystyna
Oddziaływania pedagogiczno – psychologiczne wobec osób, które znalazły się w sytuacjach granicznych, w tym szczególnie kryzysowych 12
Білоус Б.П.
Психологічні ресурси подолання кризових станів особистості 14
Войтків О.В.
Проблема страхів дітей у сучасній психолого-педагогічній літературі 18
Главінська Е.
Психосемантичний і раціогуманістичний напрямки актуалізації адаптивних сімейних взаємостосунків 22
Гончарук А.В., Кащук А.Р.
Супервізія як психоемоційна підтримка професійної діяльності психологів 24
Гудима О.В., Білецька З.М.
Розлади харчової поведінки: сучасний підхід до діагностування та лікування 28
Kharchenko Yevhen, Onufriieva Liana
Psychological features of prolonged stress of combatants 32
Khupavtseva Nataliia, Vitalii Spivak
Psychology of functions of facilitation 36
Куриця Д.І., Таńська І.М.
Причини та наслідки булінгу у шкільному середовищі 41
Leśniak Joanna
Wsparcie dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną – Środowiskowy dom samopomocy 44
Онуфрієва Л.А., Назаренко Т.І.
Особливості прояву емоційного дистресу в осіб із діагнозом цукровий діабет 46
Сімко А.В., Колосюк І.А.
До проблеми агресії та агресивної поведінки в учнів старшої школи 50
Славіна Н.С., Калинюк Д.М.
Проблема впливу сім'ї на самоставлення підлітків з асоціальною поведінкою 55
Шевчук О.М.
Особливості функціонування сучасної сім'ї 59

Е. Главінська
аспірантка,
Рівненський державний гуманітарний університет,
Рівне, Україна

ПСИХОСЕМАНТИЧНИЙ І РАЦІОГУМАНІСТИЧНИЙ НАПРЯМКИ АКТУАЛІЗАЦІЇ АДАПТИВНИХ СІМЕЙНИХ ВЗАЄМОСТОСУНКІВ

До психосемантичного напрямку визначення сутності адаптивних сімейних взаємостосунків ми відносимо праці E. Erikson (Erikson, 1975). Вчений у своїх дослідженнях актуалізував особливу увагу на психоаналітичних передумовах формування особистості дитини. Вчений дійшов до висновку щодо продуктивної адаптації людини до умов оточуючого середовища як психологічного чинника становлення адаптивних сімейних взаємостосунків. Такі взаємостосунки допомагають кожному розв'язувати, передусім, не лише психосексуальні, а й психосоціальні конфлікти, і, таким чином, переборювати життєві труднощі та проблеми.

Вчені (Hamachek, 1971), що належать до психосемантичного напрямку, говорять про те, що адаптивні сімейні взаємостосунки дозволяють сформувати здорову, гармонійну особистість, в якої на високому рівневі є сформованим почуття довіри до світу (внутрішня особистісна визначеність), індивідуальна автономність, самостійність, суверенність, здатність до самоконтролю та самокорекції власної поведінки, ініціативність, здатність свідомо формулювати моделі власної соціальної активності. Адаптивні сімейні взаємостосунки також актуалізуватимуть адекватну, виважену батьківську позицію, формуватимуть впевненість і надійність як батьків, так і дітей, сприяють заохоченню здійснення дитиною самостійних дій, розширенню парадигми життєвого простору, який контролюється самою дитиною.

Перелічені навички досить сильно впливають й визначають вміння батьків адекватно сформулювати задачу чи проблему, доцільно до певної ситуації знайти шляхи її розв'язання. Зокрема, D. Fanshel (Fanshel, 1981) неодноразово зазначав, що батьки завжди мають намагатися диференціювати сімейні проблеми, фасилітувати навчання дітей самостійному розв'язанню проблем, поступово переносячи всю

відповідальність за пошук суб'єктивно значущого рішення на саму дитину.

Дослідженням психології сімейних взаємостосунків займалися психологи *раціогуманістичного підходу* (Балл, 2017). В роботах вчених наголошують на важливості гуманістичного ставлення людини по відношенню до оточуючих. Ці відношення мали би експлікуватися в сімейних взаємостосунках. Вченими-гуманістами поняття «ставлення в раціогуманістичній парадигмі» визначається як досить гармонійна, цілісна система конкретних, усвідомлених зв'язків особистості з різними парадигмами об'єктивної дійсності. Тому раціогуманістична система міжособистісних взаємостосунків буде актуалізуватися особистісно та професійно значущим досвідом кожного суб'єкта, і, тим самим, визначатиме діяльність, вчинки, а також і зумовлюватиме емоційно-ціннісне ставлення особистості до виконаної діяльності.

Так, не дивлячись на те, що даний підхід отримав назву «раціогуманістичний», переживання суб'єкта відіграють також неабияке значення. Один із провідних представників раціогуманістичного підходу дії і переживання індивіда. Г.О. Балл (Балл, 2017) розуміє під гармонійними сімейними взаємостосунками своєрідну взаємодію, що фасилітує виникнення у людини суб'єктивного сприйняття оточуючої дійсності, що акумулюватиме в своєму змістові найбільш прийнятні для особистості результати пізнання конкретного суб'єкта, щодо якого виникатимуть різні, як позитивні, так і негативні емоційні реакції. Завдяки саме цим реакціям є можливим здійснення продуктивної діяльності в цілому.

Так, ми вважаємо, що структура сімейних взаємостосунків вміщує три компоненти: когнітивний, емоційний і поведінковий. *Когнітивний компонент* «відповідає» за знання, вміння і навички, якими опанував певний суб'єкт; *емоційний компонент* включає емоції та переживання, які характеризують поведінку суб'єкта. *Поведінковий компонент* визначає моделювання людиною власної поведінки, демонстрацію певних поведінкових паттернів, які відповідають або не відповідають конкретним фреймам діяльності в сімейній взаємодії. Фрейми сімейних взаємостосунків є не узгодженими, негармонійними, то це може викликати навіть невротичні розлади, дезадаптації та деперсоналізацію. Дисгармонія цілісної системи сімейних взаємостосунків нерідко викликає у дітей неврози, депресивні та стресові стани, що в подальшому може призводити до більш суттєвих особистісних

патологій. Такі суперечливі сімейні взаємостосунки, в свою чергу, можуть призводити до абсолютної дезадаптації дитини в соціумі.

Список використаних джерел

1. Балл Г.А. Система понятий для описания объектов приложения интеллекта. *В кн.: Гуманний розум: збірник статей (присвячено пам'яті Георгія Олексійовича Балла).* О.В. Завгородня, В.Л. Зливков (наук. ред.); С.О. Лукомська, О.В. Федан (уклад.). Київ: Педагогічна думка; Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2017. С. 8–17.

2. Erikson Erik H. An Analytic Approach. Ed. by Murray M. Schwartz. New-York: Harper & Brothers. 1975. 188 p.

3. Fanshel D. Playback: a marriage in geopardy examined. New-York–London, 1981. 323 p.

4. Hamachek D.E. Encounters with the self. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1971. 264 p.

А.В. Гончарук
здобувач ступеня доктора філософії спеціальності 053 «Психологія»,
Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
Київ, Україна
А.Р. Кащук
магістрантка спеціальності 053 «Психологія»,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
Кам'янець-Подільський, Україна

СУПЕРВІЗІЯ ЯК ПСИХОЕМОЦІЙНА ПІДТРИМКА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІВ

У сучасній психологічній практиці широко впроваджуються інноваційні форми роботи, які передбачають використання професійного супроводу, спрямованого на вдосконалення знань і навиків практикуючих психологів. До них відносять супервізію – структурований процес підтримки, навчання й оцінки роботи спеціалістів із психічного здоров'я відповідно підготовленими і кваліфікованими супервізорами (Clinical Supervision, 2024). Супервізія спрямована на розв'язання проблем професійної практики через їх обговорення з досвідченими колегами чи наставниками-супервізорами

і полягає у підтримці супервізантів у вирішенні проблем психоемоційного й організаційного характеру (Прокопенко, 2024). Метою супервізії є професійне наставництво, освітній, консультативний і методичний супровід діяльності психологів, котрі відчувають труднощі у професійній самореалізації.

Психоемоційні проблеми психолога часто зумовлені професійною діяльністю. Щоденне психоемоційне навантаження, пов'язане із опрацюванням психологічних проблем клієнта, призводить до нагромадження негативних емоцій, що потребує їх постійного вивільнення. Дослідження цього питання вимагає ґрунтовного опрацювання проблемних і стресових ситуацій, які виникають у роботі психолога. Значимою та актуальною проблемою є наявність емоційного вигорання у фахівців, які мають тривалий досвід роботи. Всі ці психоемоційні фактори потребують більш детального вивчення, що здійснюється шляхом супервізійного супроводу.

До основних чинників загострення професійних психоемоційних проблем науковці (Астремська, 2017; Кокун, 2012) відносять: неефективні способи виконання професійної діяльності; понаднормову активність; напружені або конфліктні взаємини у трудовому колективі; нестабільні умови роботи; надмірне занурення у професійну діяльність; емоційне вигорання; участь у професійних конкурсах та атестаціях; моніторинг результатів діяльності з боку керівних органів; незадоволеність своєю посадою чи статусом у колективі; вікові та особисті життєві кризи, що впливають на професійну діяльність.

Супервізія, зорієнтована на емоції, має своїм завданням подолання психоемоційного навантаження у фахівців, яке виникає через опрацювання ними психологічних проблем клієнтів. Відповідно до цього проводяться супервізійні зустрічі, під час яких більш досвідчені фахівці допомагають супервізантам усвідомити власні емоції та мати можливість впливати на них. Найбільш частими психоемоційними реакціями психологів-початківців є тривога і страх. Це реакції напруження через те, що може статися через можливі професійні помилки. Вони знижуються, якщо супервізанти більше не відчувають загрози чи небезпеки. Зважаючи на це, для подолання тривожності необхідно стабілізувати базові емоції, які зумовлюють страх. Подолання тривожності сприяють формування вмінь емоційно-інтелектуального аналізу, розвиток впевненості у собі, оволодіння